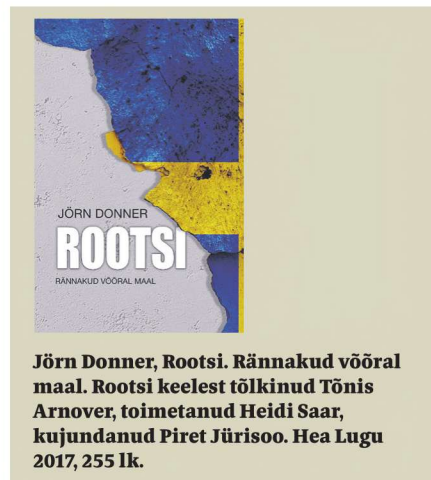

Meie lähivälismaa Rootsi

MART KULDKEPP

Kahtlemata ilmub see raamat eesti keeles õigeaegselt. Alates pagulaskriisi algusest on Eesti avalikkuse huvi Rootsi olude vastu otse plahvatuslikult suurenenud, kuid usaldusväärset infot selle kohta, mis sealsetes „kurjakuulutavates linnaosades“ tegelikult toimub, leidub napilt. Soomerootsi kultuurikorüfee ja poliitiku Jörn Donneri reportaaž värskestest, 2014. ja 2015. aasta sündmustest ja meeoludest Rootsis võiks seda lünka täita ja teatud mõõndustega täidabki. Iseasi muidugi, kas see teos nende lugemislauale jõuab, kes ühismeedias Rootsi kohta käivaid libauudiseid jagavad.

Jörn Donneri nimi pole Eesti lugejale küll täiesti tundmatu, kuid vaevalt teda siin restoranis või liftis ära tuntaks, nagu raamatus korduvalt ette tuleb. Seega tuleb pidada kahetsusväärseks ees- või järelsõna puudumist, mis seda tihti vastuolulist isiksust veidi lähemalt avaks, kui see mõnerealises tagakaanetekstis võimalik on. Sest õigupoolest räägib raamat vähemalt sama palju Jörn Donnerist, kui see räägib Rootsist, ning lugejale tuleksid kasuks taustateadmised, mis Skandinaavia lugejaskonnal on eeldatavasti juba olemas. Praegu võib häbematuult arrogantne jutustaja esmapilgul võõristust tekitada – nagu Donner ühe teise isiku kohta mainib, siis „[k] õige järgi otsustades tunneb publik teda juba varasemast ajast, muidu ei oleks ta eales lavale või telekassse pääsenud“ (lk 17) ja ka eesti lugeja võiks õigustatult küsida, miks ta Donnerit juba varasemast ajast tundma peaks.

1973. aastal ilmunud reisikirjale „Sverigeboken“ omamoodi järje või kohati ka vastulausena kirjutatud „Rootsi. Rännakud võöral maal“ sisaldab omal ajal aastakümneid Rootsis töötanud, praeguseks 84 aasta vanuse autori mõttemõlgutusi tänapäeva Rootsi elust ja ühiskonnast. Kõigel sellel ei puudu oma tõsiseltvõetav ajakirjanduslik külg – Donner külastab paiku nii Põhja- kui ka Lõuna-Rootsis (kuid eelkõige kisub teda ikkagi Stockholm), vestleb tuntud poliitikute ja kultuuritegelastega ning

tunneb erihuvi pagulasküsimuse vastu. Ometi ei ole raamat kirjutatud lugeja-sõbraliku olukirjeldusena, vaid päeviku- või isegi märkmikulaadses, impressionistlikus stiilis, milles segunevad autori tähelepanekud ümbritseva tegelikkuse kohta, mälestuskilud (kui mitte lausa heietused) ja asjakohased tsitaadid teiste autorite teostest. Donneri kirjanikuhääl on rõhutatult subjektiivne ja antavates hinnangutes kergekäeline, tihti ka provokatiivne. Ent samal ajal on tal Rootsist tõepoolest aastakümnete taha ulatuvad ja väga laialdased teadmised, millele lisab usaldusväärset tema enda mitte-Rootsi päritolu ja põhimõtteline uhkus soomlaseks olemise üle. Hästi informeeritud kõrvalseisja pilk üheskoos vanameheliku hoolimatusega sellest, mida teised temast arvata võivad, annab tulemuseks võib-olla paradoksaalselt üsna objektiivse ja tasakaalustatud pildi tänapäeva Rootsist.

Lisaks juba mainitud pagulasküsimusele – Donner külastab pagulaskeskusi ja püüab vestelda võimalikult suure hulga eri päritolu sisserändajatega – võib läbiva teemana välja tuua nähtuse, mida autor iseloomustab kui „Rootsi tegelikkuse teatud naiivset ja neitsilikku loomust“ (lk 14). Viimasele on omane pidev hirm ühiskondlike konfliktide ja dissidentluse ees (nt tuuma- ja tuuleenergia küsimuses peavad kõik olema „õigesti mõtlejad“, lk 17), väljapoole suunatud lootusrikas patsifism ja rahuarmastus (selle üks väljundeid oli 2004. aasta ennatlik otsus kärpida järsult kaitsekulutusi, lk 88–89) ning tihti naeruväärinud püüdlused sooneutraalse keelekasutuse poole (mille kohta Donner märgib, et sootud asesõnad Soome ja Eesti ühiskonda võrdõiguslikumaks muutnud ei ole, lk 50). Eesti lugejale vahest kõige huvipakkuvam neitsilikuse tundemärk on Rootsi poliitilise avalikkuse krooniline võimetus konstruktiivseks sisserändeteemaliseks mõttevahetuseks, mis on omakorda olnud vesi parempopulistliku Rootsidemokraatide (Sverigedemokraterna) erakonna veskile. Nagu kahtlustavad ilmselt kõik peale rootslaste endi, sh ka Donner (lk 121, 234), peitub pealtnäha naiivsuse taga sügav veendumus, et Rootsi on maailma parim maa, mille ainukordne moraalne positsioon lubab tal ühiskondlike probleemide tihti ebaratsionaalsest olemusest mööda vaadata. Rootsised ei mõista, miks paljukannatanud pagulased nende abivalmis naeratusi silmakirjalikkusena tajuvad (lk 117).

Tänapäeva Rootsi eluolu kirjeldamise kõrval on Donneri raamatu juures vähemalt sama olulised tagasivaated minevikku; 1973. aastasse ja kohati veelgi varasemasse aega. Osalt seostuvad autori meenutused kuulsate inimestega, keda ta on Rootsis tundnud. Nende seas on aukohal kümme aastat tagasi surnud

Rootslaste arvates on Rootsi maailma parim maa, mille ainukordne moraalne positsioon lubab tal ühiskondlike probleemide tihti ebaratsionaalsest olemusest mööda vaadata. Pildil paremäärmuslaste vastane meeleavaldus Stockholmis. Marcus Ericsson / AFP / Scanpix

Ingmar Bergman, kellele pühendatakse raamatus rohkem ruumi kui ühelegi teisele üksikisikule peale Donneri ja tema naiste (vt nt lk 220–224). Suuresti on siiski tegemist eraeluliste triviaalsustega, nagu varasemad töökohad, lähi-suhted, mingil põhjusel kriipima jäänud piinlikud olukorrad. Muu seas leidub raamatus pikk nimekiri kohtadest, kus autor on Stockholmis elanud või ööbinud (lk 76–77). Püsivama narratiivse selgroo moodustab kunagine salajane armulugu naisega, kes raamatus esineb Hanna nime all. Hannaga suhete ülessoojendamise lugu kirja ja e-meili teel on ühenduselüliks mineviku ja tänapäeva vahel ning jookseb raamatus rööpselt teise omamoodi armulooga, mis Donneril on Rootsiga. Päriselt ei roosteta vana arm kummalgi juhul, küll aga leidub tunnetes omajagu ambivalentsust.

Lõpetuseks mõned märkused tõlke kohta. Rootsi keelele omane lihtlauselisus koosmõjus autori registreeriv-lakoonilise kirjutuslaadiga mõjub eesti keeles kohati lapsikult, kuid kirjaniku stiili agressiivsemalt sekkumist ei saa vist tõlkijalt nõuda. Võib-olla on lihtlauselisuski osa Rootsi „neitsilikust ja naiivsest loomusest“? Küll aga mõjuvad muidu ladusas tekstis võõristavalt sagedased kirjavead peamiselt koha- ja isikunimedes, mida automaatne õigekeelsuskontroll ilmselt pole suutnud tabada. Mõned silma hakanud näited: Invar *pro* Ingvar Carlsson (lk 73), Hávámál *pro* Hávámál (lk 102), Agunaryd *pro* Agunnaryd (lk 136), Minna Cantl *pro* Canth (lk 171), Helsingör *pro* Helsingør (lk 191), Åsa Linderborg *pro* Linderborg (lk 200). Poolitusvigu, ärajäänud kursiivi jms ei hakka üles lugema, kuid leidub neidki.

Vahel tekitavad tõlkevasted natuke segadust: Säpo on kohati tõlgitud kaitsepolitseiks (lk 103), siis aga jälle julgeolekupolitseiks (lk 157). Suhteliselt läbivalt kasutatud „koonderakond“ pole Rootsi moderaatide e Mõõduka Koonderakonna

(Moderata Samlingspartiet) vastena eriti õnnestunud ning seostub vähemalt siin-kirjutaja jaoks pigem Soome Kokomuu-siga. Sama kehtib „keskkonnapartei“ (Miljöpartiet de gröna) kohta (nt lk 71), mille levinum vaste eesti keeles oleks roheline erakond või ka lihtsalt rohelised. Näpukaid on muidki. „Sotsiaaldemokraatide keskkonnaprogramm“ (lk 82) peaks olema ikkagi miljoniprogramm (*miljonprogram*), millest pealegi hiljem juba õige nime all juttu tuleb. Rootsikeelne sõna *Kommun* ei ole mitte tingimata vald (nagu lk 218), vaid igasugune kohalik omavalitsus. Samal ajal teeb mulle isiklikult rõõmu, et teksti on jäänud Haparanda ja Mariehamn, mitte pole neid Haaparannaks ja Maarianhaminaks toimetatud, nagu mu enda kogemuses varem ette on tulnud.

Autori käsitus tänapäeva Rootsist on muidugi ainult üks võimalikest, kuid ma arvan, et eesti lugejale sobib tema vaatenurk hästi. Juhtumisi veetsin ma ise Lundis ja Stockholmis 2014. aasta alguskuud, kui Donner seal ringi rändas, ja võin kinnitada, et pseudodebatte (vt lk 200) esines valimiste eel palju – üks Rootsi ajakirjanikele pinevust pakuvaid tegevusalasid näis olevat poliitikute tabamine millegi rassistliku ütlemiselt, olgu siis või varjatud kaameraga. Rootsidemokraatide parlamendikohtade kahekordistumine ning järgnev sotsiaaldemokraatlik vähemusvalitsus ei lasknud ei parem- ega vasakpoolsetel end lõpuks õieti võitjana tunda. Aga siiski ei lähe Rootsil kaugelki mitte halvasti, nagu pealiskaudne meediatarbija arvata võiks. Peamine küsimus on minu meelest suunatud hoopis kõigile ülejäänutele: kui palju teiste kandmata jäänud koormaid ja tegemata jäänud tegusid see „moraalne suurvõim“ (lk 81) veel enda peale võtma peab?

* „Radar“: kas pagulased on hävitamas Rootsi heaoluühiskonda? 14.04.2017: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/radar-kas-pagulased-on-havitamas-rootsi-heaoluühiskonda?id=77546496>